

TAJNO PRIKUPLJANJE PODATAKA

-ANALIZA PRAKSE-

Prije nego predstavimo predmetnu analizu o broju izdatih naredbi za primjenu posebnih istražnih radnji, smatramo svrshishodnim ponuditi čitaocima definiciju pojmovnog određenja operativnih mjera vezanih za posebne istražne radnje kojima se prikupljuju podaci. Kao prvo one su, ili bi bar trebale da budu, uvijek tajne jer se ove radnje poduzimaju prema određenoj osobi, grupi i/ili organizaciji bez njihovog znanja. „Posebne mjere/radnje tajnog prikupljanja jesu svi oni načini prikupljanja podataka koji omogućavaju da se bez znanja osoba, grupe i/ili organizacija koji su predmet istrage, prikupljaju podaci o njima“ (Petrović, 2015:11). Primjenom ovih radnji neznatno ili značajno se zadire u privatnost, odnosno ljudska prava i slobode, te njihova primjena zahtjeva stručan kadar i sofisticiranu opremu ali ujedno podrazumijeva i veliku odgovornost. Međutim, u savremenom dobu uočljiv je trend da ove radnje sve više preuzimaju primat u operativnom radu i predstavljaju osnovno sredstvo rada sigurnosno-obavještajnih službi i policije.

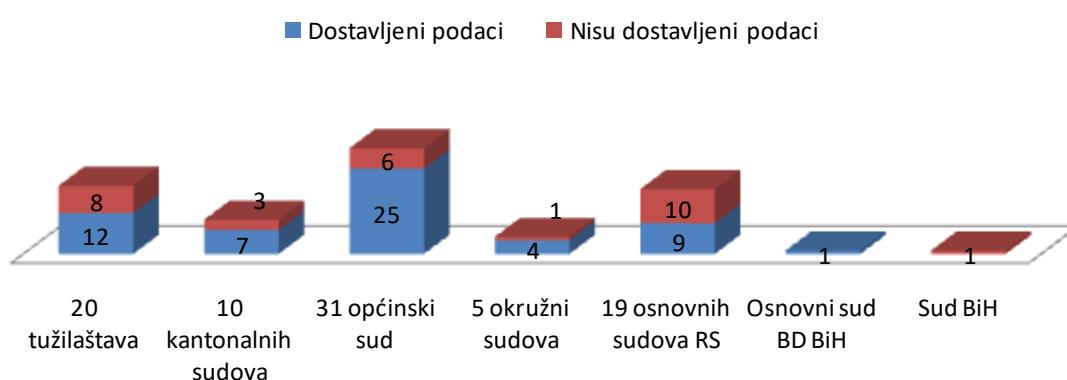
Obzirom na samu specifičnost ovih radnji, javnost se često pita zbog čega se koriste ove radnje, odnosno u koju svrhu. Takvu dilemu vjerovatno uzrokuju česte zloupotrebe tajnih podataka od pojedinaca i organizacija koje dospiju u javnost, stvarajući tako dojam da se ovi podaci koriste kao alati za političke obraćune. Sa sigurnosnog aspekta možemo identifikovati dvije osnovne svrhe zbog kojih državni organi posežu za primjenom

U mjesecu martu 2016. godine, na adrese 20 tužilaštava i 67 sudova, svih nivoa vlasti, poslali smo zahtjev za informacijama o broju predloženih i odobrenih posebnih istražnih radnji, njihovo vremensko trajanje i ispunavanje obaveza o obavještavanju

prikupljanja podataka tajnim putem. Kao prvo, svrha primjene tajnog prikupljanja podataka može biti prevencija rizika i prijetnji po nacionalnu sigurnost, unapređenje nacionalne sigurnosti, kao i predupređivanje rizika i prijetnji po sigurnost građana, društva, institucija, ekonomskih i drugih vitalnih interesa društva i države od raznih terorističkih i ekstremističkih grupa. Obzirom da se radi o preventivno-predupređivačkim mjerama, ove aktivnosti su karakteristične kako za policijske organe tako i za obavještano-sigurnosne agencije. Drugu svrhu primjene posebnih tajnih radnji vidimo u procesuiranju i otkrivanju raznih krivičnih djela pred nadležnim sudovima. Smatramo bitnim naglasiti i da se posebne istražne radnje primjenjuju u slučaju istraživanja teških krivičnih djela, kada na drugi način nije moguće pribaviti dokaze ili bi to predstavljalo nesrazmjeru teškoču.

osoba protiv kojih su navedene radnje poduzete u skladu sa Zakonom o krivičnom postupku. Informacije su tražene za 2015. godinu.

Grafikon 1: Pregled institucija koje su dostavile podatke i onih koje nisu

Informacije o broju prijedloga tužitelja

TUŽILAŠTVA

Od dvadeset tužilaštava u Bosni i Hercegovini kojima koje bi trebale biti na raspolaganju javnosti, smo uputili zahtjev za dostavu informacija, njih Ohrabruje procenat od 60% ili 12 od ukupno 20 dvanaest tj. 60% je dostavilo odgovore. Entitetska tužilaštava u BiH čiji su rukovodioći svjesni potrebe za tužilaštva nisu uopšte odgovorila, kao ni četiri pružanjem informacija iz njihove nadležnosti, ali je kantonalna tužilaštva (SBK, Tuzlanski kanton, HNK i još uvjek primjetan i nesavjestan odnos velikog BPK), te dva okružna tužilaštva (Istočno Sarajevo i broja pojedinca koji obavljaju visoke javne tužilačke Trebinje). Tužilaštvo Bosne i Hercegovine nas je funkcije. Kontadiktorna obrazloženja, poput onoga iz obavijestilo da „S obzirom na prirodu predmeta i Tužilaštva BiH, svakako ne odaju utisak vrstu krivičnih djela u kojima se shodno zakonu profesionalizma i odgovornosti, baš kao što je u još poduzimaju navedene istražne radnje, ne sačinjavaju drastičnjem obliku neodgovaranje, odnosno se statistički podaci o posebnim istražnim radnjama“. ignorisanje zahtjeva za dostavom informacija od oba Određenu konfuziju unosi nastavak istog dopisa, gdje entitetska, te pojedinih kantonalnih i okružnih nas informišu da je Zakonom o krivičnom postupku tužilaštava.

Bosne i Hercegovine, propisano da se prijedlog tužioca i naredba sudije za prethodni postupak **SUDOVI** čuvaju u posebnom omotu spisa.

Od šest kantonalnih tužilaštava koja su dostavila odgovore, dva kantonalna tužilaštva nisu uputila sudijsku za prethodni postupak niti jedan obrazloženi prijedlog za određivanje posebenih istražnih radnji. Dva kantonalna tužilaštva imala su po dva prijedloga, jedno pet prijedloga, dok je najviše bilo 25 prijedloga u jednom kantonalnom tužilaštvu. Zanimljivo je da samo jednom tužilaštvu nije odobren isti broj prijedloga koliko je tužilaštvo dostavilo, tako je od 25 prijedloga odobreno njih 23.

Kada su u pitanju okružna tužilaštva RS-a, od tri tužilaštva koja su dostavila informacije, jedno je uputilo 12, drugo 3 prijedloga, a treće 2 prijedloga. Svi obrazloženi prijedlozi koji su upućeni sudijskoj za prethodni postupak su prihvatići i izdate su naredbe za određivanje posebnih istražnih radnji. Specijalno tužilaštvo RS-a uputilo je 9 prijedloga.

Očito je da većina tužilaštava u BiH iskazuje nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija, tajno spremnost za saradnju sa civilnim društvom i praćenje i tehničko snimanje osoba, transportnih

savjesno se odnosi prema dostupnosti informacija

smo uputili zahtjev za dostavu informacija, njih Ohrabruje procenat od 60% ili 12 od ukupno 20 dvanaest tj. 60% je dostavilo odgovore. Entitetska tužilaštava u BiH čiji su rukovodioći svjesni potrebe za tužilaštva nisu uopšte odgovorila, kao ni četiri pružanjem informacija iz njihove nadležnosti, ali je kantonalna tužilaštva (SBK, Tuzlanski kanton, HNK i još uvjek primjetan i nesavjestan odnos velikog BPK), te dva okružna tužilaštva (Istočno Sarajevo i broja pojedinca koji obavljaju visoke javne tužilačke Trebinje). Tužilaštvo Bosne i Hercegovine nas je funkcije. Kontadiktorna obrazloženja, poput onoga iz obavijestilo da „S obzirom na prirodu predmeta i Tužilaštva BiH, svakako ne odaju utisak vrstu krivičnih djela u kojima se shodno zakonu profesionalizma i odgovornosti, baš kao što je u još poduzimaju navedene istražne radnje, ne sačinjavaju drastičnjem obliku neodgovaranje, odnosno se statistički podaci o posebnim istražnim radnjama“. ignorisanje zahtjeva za dostavom informacija od oba Određenu konfuziju unosi nastavak istog dopisa, gdje entitetska, te pojedinih kantonalnih i okružnih nas informišu da je Zakonom o krivičnom postupku tužilaštava.

Kao što je vidljivo na grafikonu 3, četrdeset šest sudova je dostavilo tražene informacije, dok se 21 sud oglušio na naš dopis i nisu dostavili odgovor (31%). Na osnovu informacija koje su nam dostavljene od 46 sudova (25 općinskih, 7 kantonalnih, 4 okružna suda, 9 osnovnih i Sud Brčko Distrikta BiH) možemo reći da su općinski sudovi najzastupljeniji u izdavanju naredbi za određivanje posebnih istražnih radnji (89%). (Grafikon 4.)

Od 25 općinskih sudova koji su dostavili informacije, njih 17 nije zaprimilo niti jedan zahtjev tužioca za određivanje ovih radnji. Četiri općinska suda su zaprimila samo po jedan prijedlog, jedan sud šest prijedloga, a jedan općinski sud njih 34. Najviše zaprimljenih prijedloga i odobrenih naredbi za posebne istražne radnje imao je sud u Tuzli – 527 prijedloga.

Kada su u pitanju naredbe za određivanje posebnih istražnih radnji, one su najčešće određivane za

Informacije o sudijskim naredbama

46

21

2

Dostavili informacije

Uopšte nisu odgovorili

Tajna informacija ili nema evidencije

Grafikon 3: Informacije o sudijskim naredbama

sredstava i predmeta. Vremenski period određivanja posebnih istražnih radnji se kretao u predviđenim zakonskim okvirima i većinom su izdavane naredbe za trajanje odobrene radnje u vremenu od 6 mjeseci.

Od 19 osnovnih sudova u entitetu Republika Srpska, većina njih uopšte nije odgovorila na naš zahtjev (Banja Luka, Doboј, Foča, Gradiška, Kotor Varoš, Modriča, Mrkonjić Grad, Teslić, Vlasenica i Zvornik) tj. 10 sudova. Od 9 sudova koji su dostavili informacije, njih 6 nije dobilo ni jedan tužilački prijedlog za određivanje mjera posebnih istražnih radnji. Dva osnovna suda imala su po dva prijedloga za koja su izdali naređenja, dok je jedan sud izdao naređenje za jednu mjeru određivanja posebnih istražnih radnji.

Kada je u pitanju vrsta ovih radnji, *radilo se o nadzoru i tehničkom snimanju telekomunikacija.* Vremenski period naredbe za primjenu radnji kretao se u rasponu od 1 do 3,5 mjeseca. Osobe protiv kojih su bile preduzete posebne istražne radnje, su nakon provođenja tih radnji, o istim kao i o njihovom vremenskom trajanju pismeno obaviještene.

Kod *kantonalnih i okružnih sudova*, iskazana je znatno veća ekspeditivnost i transparentnost u dostavljanju informacija. Od deset kantonalnih sudova njih sedam je blagovremeno dostavilo informacije, a od pet okružnih sudova, njih četiri. Od sedam kantonalnih sudova, pet sudova nije primilo niti jedan tužilački zahtjev za izdavanje naredbe za određivanje mjera posebnih istražnih radnji - obrazloženi prijedlog tužitelja, dok je jedan kantonalni sud imao jedan zahtjev po ovoj mjeri. Da pojedini rukovodioци sudova imaju svoju percepciju transparentnosti, uvjerili smo se iz dopisa Kantonalnog suda u Sarajevu kojim smo obaviješteni da „S obzirom da se radi o posebnim istražnim radnjama i da su podaci tajni nemamo posebnu evidenciju“.

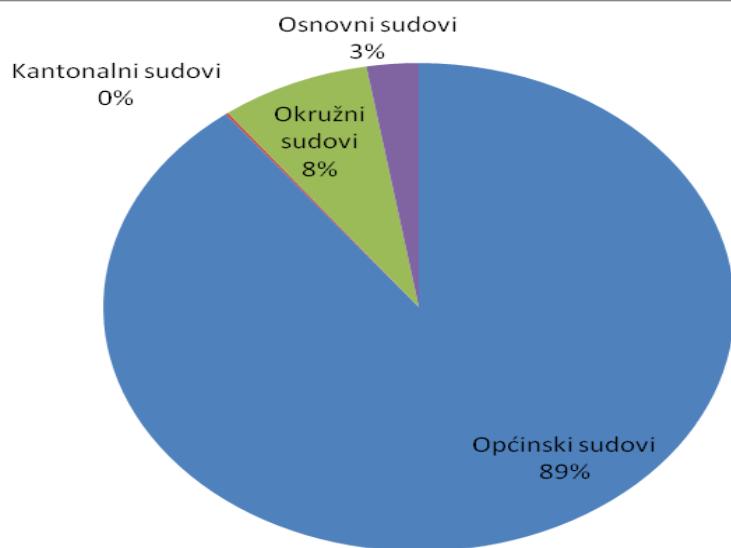
Okružni sudovi su imali dosta više tužilačkih zahtjeva u odnosu na kantonalne. Tako je jedan okružni sud primio 28 zahtjeva, drugi 16, treći 5, dok jedan okružni sud nije imao niti jedan tužilački prijedlog.

Najčešće tražene istražne radnje su nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija, ali je bilo i zahtjeva za mjerom pristupa kompjuterskim sistemima i kompjuterskom sravnjenju podataka. Naredbe su izdavane u trajanju od najmanje 2 mjeseca i najduže 6 mjeseci, a u onim predmetima koji su završeni, osobe su uredno obaviještene o preduzetim mjerama protiv njih i trajanju istih.

Osnovni sud Brčko Distrikta BiH tokom 2015. godine zaprimio je šest tužilačkih prijedloga, dok Sud Bosne i Hercegovine nije odgovorio na naš upit.

Na osnovu prikupljenih podataka nameću se i određeni zaključci vezani za transparentnost sudova u BiH i njihovu obavezu da informišu javnost o svome radu. Većina rukovodilaca sudova iskazala je zavidnu odgovornost prema javnosti, pa smo tako dobili informacije od 46 sudova (dvije trećine ili 67%). Dostavljeni podaci pokazuju da su ovi sudovi zaprimili ukupno 644 obrazložena tužilačka prijedloga za određivanje posebnih istražnih radnji u 2015. godini (uz napomenu da je samo jedan od njih zaprimio 527 zahtjeva). Svi tužilački prijedlozi su prihvaćeni i za iste su izdate naredbe sudije za određivanje posebnih istražnih radnji. Najčešća tražena i određivana posebna istražna radanja je nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija.

Vremenski rok trajanja ovih radnji je određivan u zakonskim okvirima od jednog dana do 6 mjeseci, a osobe koje su bile obuhvaćene posebnim istražnim radnjama, su obavještavane o primjeni ovih radnji.

Grafikon 4: Zastupljenost sudova u izdanim naredbama za određivanje posebnih istražnih radnji

Na osnovu uvida u dostavljene informacije, posjeduje nadležnost i za odobravanje posebnih zabrinjavačina da podatke ipak nije dostavio istražni radnji na zahtjev direktora Obavještajno-značajan broj sudova u BiH ili su njihova obrazloženja sigurnosne agencije BiH. u suprotnosti sa osnovnim postulatima javnih funkcija koje obavljaju. Tako, najviše iznenađuje da Također, obrazloženja poput onoga koje je dostavio niko u Sudu BiH nije našao za shodno da odgovori na Općinski sud u Sarajevu, "da ne vodi evidenciju o naš upit, uprkos njihovoj nadležnosti koja je proširena traženim podacima te stoga nije bio u mogućnosti u odnosu na druge sudove u BiH. Naime, Sud BiH, uz dostaviti iste" ukazuju ili na određene nedostatke u postupanju po zahtjevima tužilaštava u BiH jedini internim procedurama ili neadekvatan menadžment.

Sumirajući prikupljene podatke u okviru predmetnog istraživanja, želimo ukazati na nedorečenost i različitu praksu u odnosu na transparentnost i odgovornost sudske i tužilačke institucije u Bosni i Hercegovini. Uprkos tome što je većina tužilačkih instanci (60%), te skoro dvije trećine (67%) od ukupnog broja sudova u BiH, iskazalo profesionalan odnos i spremnost za saradnju u dijeljenju informacija od javnog interesa, zabrinjavačina da ne postoji jedinstvena praksa i obaveza svih institucija tužilaštva i sudova da se ponašaju u skladu sa demokratskim principima. Smatramo da ova neujednačena praksa u pravnom sistemu treba poslužiti kao osnov Visokom sudsakom i tužilačkom vijeću BiH za provođenje detaljne analize u domenu jedinstvenih standarda transparentnosti i odgovornosti, koji u najvećoj mjeri utječe na povjerenje i kredibilitet javnosti naspram pravosudne zajednice. Podjednaku pažnju VSTV treba posvetiti i analizi mjere o korišćenju posebnih istražnih radnji, utvrditi koji podaci predstavljaju tajnu, a koji ne, kao i koje obaveze ima tužilaštvo i sud na osnovu Zakona o slobodi pristupa informacijama i Zakona o zaštiti ličnih podataka. Također, neophodno je modrenizovati godišnje statističke izvještaje, shodno evropskim standardima, ali i utvrditi koji podaci su značajni stručnoj i akademskoj javnosti.

Centar za sigurnosne studije - BIH
Centre for Security Studies - BH

Branilaca Sarajeva 13/I
71 000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Tel.: +387 33 262 455/456 info@css.ba
Fax.: +387 33 223 250 www.css.ba

Centar za sigurnosne studije (CSS) osnovan je 2001. godine sa sjedištem u Sarajevu. CSS je nezavisni istraživački, obrazovni i trening centar posvećen poticanju dijaloga o sigurnosnim pitanjima, kao i promociji i očuvanju demokratskih struktura i procesa u vanjskoj i sigurnosnoj politici u Bosni i Hercegovini, te u regiji Jugoistočne Evrope.